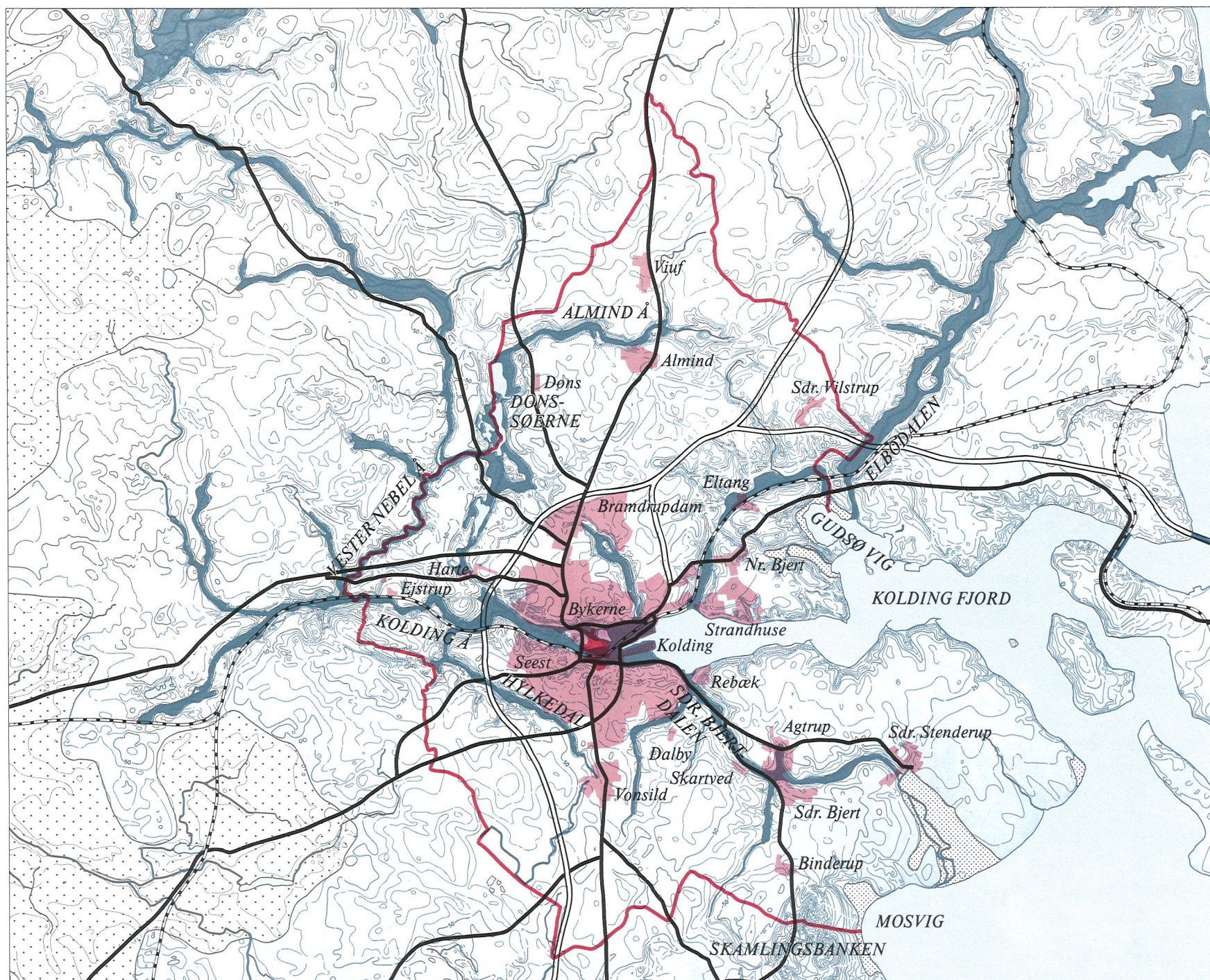

Bebyggelse og landskab

Landskabet i Kolding Kommune blev dannet i den såkaldte senglaciale periode. Det betegner afslutningen på den sidste istid, der fandt sted for omkring 15.000 år siden. Isen kom fra Sverige og Norge, og den standsede i sin fremrykning langs en grænse, som kaldes hovedopholdslinien. Denne linie strækker sig op gennem Jylland fra Kruså til Viborg, hvorfra den fortsætter syd om Limfjorden til Vesterhavet. Hovedopholdslinien er afgørende for forskellene mellem det vestjyske og det østjyske land-

skab. Øst for hovedopholdslinien findes således det unge morænelandskab, hvis reliefrige former blev skabt af de enorme kræfter, som de fremtrængende ismasser og smeltvandets frembragte. Vest for linien blev landskabet derimod formet af det materiale, der blev aflejret af vandstrømmene fra de afsmeltede ismasser. Dette landskab består af en række bakkeøer, hvorimellem der findes sandede flodsletter og store områder med flad hedeslette.

Geomorfologisk kort. 1:150.000.

	Bykerne		Højdekurver, 5 m
	Byområde		Kommunegrænse
	Vej		Morænelandskab
	Motorvej		Markant dal
	Jernbane		Marint forland

Markante landskabstræk

Landskabet omkring Kolding vidner om isens skiftende udstrækning under tilbagetrækningen mod istidens afslutning. Isen bragte store mængder grus, sten og sand med sig, der ved afsmeltningen aflejredes som moræne. De såkaldte morænebakker er dannet, hvor isranden i længere tid var stationær, hvilket betød, at afsmeltningen kunne holde trit med isens fremrykning. De såkaldte ende- eller randmoræner er derimod dannet af det materiale, isen pressede foran sig. Det blev aflejret i ujævn og usorteret form, i modsætning til det materiale, der blev aflejret ved vand- eller vindtransport, som er jævner aflejret, og sorteret efter kornstørrelse og -tyngde. Smeltevandsaflejringerne består således overvejende af et velsorteret, oftest lagdelt materiale.

Et eksempel på en markant randmoræne er Taulov-morænen. Den blev dannet ved et sent isfremstød gennem Lillebælt og Kolding Fjord, hvor en fremadskridende gletcher har skubbet den sandede morænemasse op foran sig. Gletcherens randområde er tydeligt markeret af bakkedragene ved Taulov, Eltang og videre over Harte og Påby ned om Seest, langs Hylkedal til Vonsild.

Istidslandskabets relief er rigt varieret og består af et kuperet terræn med dybe, nedskårne dale. De er enten dannet som tunneldale under isen eller som smeltevandsdale uden for isranden. Disse tunneldale fulgte isens retning, og har derfor især en øst-vestgående retning. Kolding Ådal udgør en af disse tunneldale, som også omfatter den inderste del af fjorden. Dalstrækket fra Gudsø Vig over Eltang til Kolding Fjord udgør en fortsættelse af en senglacial tunneldal, Elbodalen, som løber fra Rands Fjord til Gudsø Vig.

I et bredt bælte langs tunneldalens sider er der en mængde dybe kløfter. Disse kløfter blev dannet ved smeltevandsstrømme, der gravede sig ind i moræneplateauet. Kløfterne havde som regel et kraftigt fald, og de kom efterfølgende til at lede en masse grund- og regnvand med sig. Disse vandstrømme blev siden hyppigt udnyttet til mølledrift, som det for eksempel ses ved Seest Mølleå og Dalby Møllebæk, hvor der i århundreder har været vandmøller. Vandkraftværket ved Harte er et eksempel på den moderne udnyttelse af denne vandkraft.

Den nordligste del af kommunen ved Almind og Viuf består for en del af et lermuldet moræneplateau, som gennemskæres af Almind Ådal. Vest for de to landsbyer omkring ådalen er der dog et område, som nærmest har karakter af hedeslette. I kommunens nordøstligste del er landskabet præget af mange mindre huller og bakker. Landskabet er dannet, ved at isolerede og stillestående isflader, såkaldt dødis, har ligget over et stort område.

I den vestlige del af kommunen er landskabet ujævnt og meget bakket. Den smalle dybe dal med Vester Nebel Å afgrænser kommunen mod vest. Åen løber til Donssøerne, hvorfra åen føres til Harteværket, før den udmunder i Kolding Å ved Alpedal. Dalstrøget med søerne er formentlig også en gammel tunneldal. I 1800-tallet forsøgte man at tørlægge søerne, men i dag tjener de som vandreservoir for vandkraftværket ved Harte.

På Stenderup Halvøen består landskabet af en småbølget moræneoverflade, som rummer en del skov. Fra Mosvig gennem halvøen skærer et bredt dalstrøg forbi landsbyerne Sdr. Stenderup, Agtrup, Sdr. Bjert og Skartved til Kolding Fjord. Den østlige del af dalen er formentlig opstået som en tunneldal. Dalen afvandes af Solkær Å, som har tilløb af Binderup Mølleå. Åen munder ud i Mosvig, der sandsynligvis er hulet ud af en gletchertunge, der har skubbet materiale sammen til moræneknuden ved Skamlingsbanken. Gudsø Vig er sandsynligvis dannet på samme måde af en gletchertunge.

Landskabet og byen

Koldings beliggenhed ved åens udmunding i fjorden og landskabets karakteristiske udformning har været afgørende for byens opståen og udvikling. Den ældste bydannelse, som i dag udgør bykernen, opstod i middelalderen på et relativt lavt terræn i bunden af den brede Kolding Ådal. Middelalderbyen var placeret på en række lerbanker, der hævede sig over de vandlidende områder midt i tunneldalen. Slotsbanken var den mest markante af lerknuderne, hvilket på et tidspunkt har gjort det naturligt at placere borgen her. Den tidligste byudvikling var koncentreret ved de lavtliggende arealer i ådalen nord for Kolding Å og syd for slotsbanken.

Idag, hvor byen har bredt sig op ad ådalens sider, afgrænses byen flere steder af markante dalstrøg. Den dybe, skovfyldte Marielundsdal gennemskærer således landskabet mellem Bramdrup og Kolding Ådal på det sted, hvor åen udmunder i fjorden. Denne dal blev dannet af de voldsomme regnskyl, som fulgte efter istiden. Dalstrøgene Hylkedal, Sdr. Bjertdal, Alpedal og Apotekerengen, der fører til Nr. Bjert, udgør hver især en landskabelig afgrænsning af byen.

Landsbyernes placering i landskabet

Den rigeste landbrugsjord findes ofte i det bakkede moræneland. Dette landskab gennemskæres af en mængde dale med vandløb, som blev dannet under sidste istid. De mange vandløb og den gode jord var de vigtigste forudsætninger for landsbyernes opståen, og størstedelen af landsbyerne i Kolding Kommune ligger i forbindelse med en ådal. Landsbyerne ligger på dalskrænterne, med græsningsarealer i bunden og gårdenes marktilliggende placeret på de højereliggende moræneplateauer. I mange af smeltevandsdalene vidner stednavnene endvidere ofte om en udnyttelse af vandløbene til mølledrift eller lignende.

Mange af de mest skarptskårne dalsider har ikke været rentable at opdyrke, og de er derfor ofte beplantet med skov. De fleste af kommunens større gårde har således haft et areal med skov. Dels har skoven givet både brændsel og byggemateriale til den enkelte gård, og dels har skovning kunnet opveje følgerne af eventuelle dårlige landbrugsår.

Flere mindre bebyggelser, som for eksempel Strandhuse og Drejens, ligger desuden i tilknytning til fjorden, idet også fiskeriet har været en forudsætning for bosætningen.

Udsigten over Eltang vig fra Houens Odde.

Søndersø ved Dons set fra broen, der krydser kanalen mellem Søndersø og Nørresø.